หัวข้อวิทยานิพนธ์	แนวทางการเสริมสร้างความเสมอภาคหญิงชายให้เป็นกระแสหลักการพัฒนา: กรณีศึกษา กรมประมง (Gender Mainstreaming: A Case Study on The Department of Fisheries)
ชื่อผู้เขียน	นางสาววัชรา อึ้งเหมอนันต์ (Miss Wuchara Eunghamearnun)
ระดับปริญญา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชา/คณะ/มหาวิทยาลัย	สาขาวิชาสตรีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์	อาจารย์ ดร กรวิภา วิลลาส
ปีการศึกษา	2549

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่อง "แนวทางการเสริมสร้างความเสมอภาคหญิงชายให้เป็นกระแสหลักการพัฒนา: กรณีศึกษากรมประมง" มีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อศึกษาปัจจัยและเงื่อนไขในการเสริมสร้างความเสมอภาคหญิงชายให้เป็นกระแสหลักการพัฒนา (Gender Mainstreaming) ในกรมประมง และเพื่อศึกษาแนวทางการเสริมสร้างความเสมอภาคหญิงชายให้เป็นกระแสหลักการพัฒนา (Gender Mainstreaming) ในกรมประมง

การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีใช้แบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นข้าราชการกรมประมง จำนวน 80 คน นำแบบสอบถามมาประมวลผลข้อมูลด้วยคอมพิวเตอร์โปรแกรม SPSS สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ คือ ร้อยละ มัชฌิมเลขคณิต และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ปรากฏผลการศึกษา ดังนี้

ปัจจัยส่วนบุคคล (ปัจจัยภายใน) ในการเสริมสร้างความเสมอภาคหญิงชายให้เป็นกระแสหลักการพัฒนา (Gender Mainstreaming) จากผลการศึกษา พบว่า

ด้านความรู้ เรื่องการเสริมสร้างความเสมอภาคหญิงชายให้เป็นกระแสหลักการพัฒนา (Gender Mainstreaming) ของข้าราชการ กรมประมง พบว่า ส่วนใหญ่ข้าราชการ กรมประมง ขาดองค์ความรู้ในเรื่องปฏิญญาและแผนปฏิบัติการปักกิ่ง และอนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ (CEDAW) ในระดับสูง เนื่องจากผลการศึกษา (ตารางที่ 4.11) พบว่า ข้าราชการ กรมประมง ไม่รู้จักและไม่เข้าใจยุทธศาสตร์การทำการเสริมสร้างความเสมอภาคหญิง

ชายให้เป็นกระแสหลักการพัฒนา (Gender Mainstreaming) จึงทำให้ข้าราชการกรมประมงไม่มีความรู้ในเรื่องต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้ว

ด้านทักษะและความสามารถ เรื่องการเสริมสร้างความเสมอภาคหญิงชายให้เป็นกระแสหลักการพัฒนา (Gender Mainstreaming) ข้าราชการ กรมประมง พบว่า ส่วนใหญ่ข้าราชการกรมประมง ขาดทักษะและความสามารถในการเก็บข้อมูลแยกเพศ และขาดทักษะและความสามารถในการวิเคราะห์บทบาทหญิงชาย ในระดับสูง เนื่องจากผลการศึกษา (ตารางที่ 4.9) พบว่า ข้าราชการกรมประมง ส่วนใหญ่ยังไม่เคยผ่านการฝึกอบรมหลักสูตร มิติหญิงชายในกระแสหลักการพัฒนาและการผลักดันมิติหญิงชายให้เป็นกระแสหลัก จึงทำให้ข้าราชการ กรมประมงขาดทักษะในเรื่องดังกล่าว

ด้านเจตคติ เรื่องการเสริมสร้างความเสมอภาคหญิงชายให้เป็นกระแสหลักการพัฒนา (Gender Mainstreaming) ของข้าราชการ กรมประมง พบว่า ส่วนใหญ่ข้าราชการ กรมประมง มีเจตคติที่ดีในด้านมิติหญิงชาย ซึ่งเอื้อต่อการทำการเสริมสร้างความเสมอภาคหญิงชายให้เป็นกระแสหลักการพัฒนา (Gender Mainstreaming) โดยเฉพาะมีเจตคติที่ดีต่อเรื่องบทบาทของชาวประมงหญิงและชาย เนื่องจากข้าราชการ กรมประมงเห็นด้วยกับการที่งานดูแลบ้านและครอบครัวควรเป็นบทบาทร่วมกันของทั้งชาวประมงหญิงและชาย และส่วนใหญ่ข้าราชการ กรมประมงยังเห็นว่าผู้หญิงมีบทบาทเท่า ๆ กับผู้ชายในการทำการประมงด้วย แต่ข้าราชการ กรมประมงมีเจตคติที่ไม่ดีต่อเรื่องความเสมอภาคหญิงชาย เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างไม่รู้เรื่อง ไม่เข้าใจ การวางแผนอย่างมีมิติหญิงชายว่าควรทำอย่างไร และการวิเคราะห์บทบาทหญิงชายในแผนและโครงการต่าง ๆ ทำเพื่ออะไร แต่กลุ่มตัวอย่างเพียงเข้าใจว่า การวางแผน/นโยบาย/โครงการ และกิจกรรมต่าง ๆ อย่างมีมิติหญิงชาย จะทำให้เกิดประโยชน์ต่อชาวประมงหญิงและชายเท่านั้น

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าการยอมรับบทบาทเป็นเรื่องของข้อเท็จจริง ส่วนเรื่องความเสมอภาคเป็นเรื่องเจตคติ/แนวคิด มีข้อสังเกตว่า ผู้ตอบแบบสอบถามเป็นชายมากกว่าหญิงถึงร้อยละ 12.4 ดังนั้น อาจจะมีอคติทางเพศอยู่ว่า แม้ชายหญิงจะมีบทบาทในการทำประมงเหมือนกัน แต่ก็ยังไม่ควรได้รับความเสมอภาคอยู่ดี

ปัจจัยองค์กร (ปัจจัยภายนอก) ในการเสริมสร้างความเสมอภาคหญิงชายให้เป็นกระแสหลักการพัฒนา (Gender Mainstreaming) จากผลการศึกษา พบว่า

ด้านผู้นำองค์กร พบว่า ข้าราชการ กรมประมงไม่รู้ว่า กรมประมงได้รับการสนับสนุนจากผู้นำองค์กรในการเสริมสร้างความเสมอภาคหญิงชายให้เป็นกระแสหลักการพัฒนา (Gender Mainstreaming) หรือไม่

ด้านนโยบายการบริหาร พบว่า ข้าราชการ กรมประมง เห็นว่า กรมประมงขาดนโยบายการบริหารเนื่องจากไม่มีนโยบายเฉพาะในการเสริมสร้างความเสมอภาคหญิงชายให้เป็นกระแสหลักการพัฒนา (Gender Mainstreaming) ทั้งนี้เนื่องจากมิได้มีการระบุนโยบายดังกล่าวไว้อย่างชัดเจนและเฉพาะเจาะจง นอกจากนี้ กรมประมงยังไม่มีงบประมาณในการเสริมสร้างความเสมอภาคหญิงชายให้เป็นกระแสหลักการพัฒนา (Gender Mainstreaming) อย่างเป็นรูปธรรม

ด้านการบริหารจัดการ พบว่า ข้าราชการ กรมประมงเห็นว่า กรมประมงมีการบริหารจัดการเพื่อให้เกิดความเท่าเทียมระหว่างหญิงชายอยู่แล้ว แต่ยังไม่มีการบริหารจัดการที่มีความใส่ใจต่อประเด็นความไม่เสมอภาคหญิงชาย

ด้านการประเมินผลการปฏิบัติงาน พบว่า ข้าราชการ กรมประมง ไม่รู้ว่ากรมประมงใช้หลักจริยธรรมทางเพศและความรับผิดชอบต่อครอบครัวเข้ามาใช้ในการประเมินผลการปฏิบัติงานหรือไม่ แต่ข้าราชการกรมประมง เห็นว่าควรจะใช้หลักการมีส่วนร่วมของหญิงและชาย และการไม่เลือกปฏิบัติทางเพศเข้ามาใช้ในการประเมินผลการปฏิบัติงาน

แนวทางในการเสริมสร้างความเสมอภาคหญิงชายให้เป็นกระแสหลักการพัฒนา (Gender Mainstreaming) ในกรมประมง ดังต่อไปนี้ 1. ควรจะมีการสร้างกลไกภายในองค์กร ได้แก่ ส่วนกลางของกรมประมงจะต้องมีนโยบายการเสริมสร้างความเสมอภาคหญิงชายให้เป็นกระแสหลักการพัฒนา (Gender Mainstreaming) อย่างเป็นรูปธรรม พร้อมทั้งจัดสรรงบประมาณในการดำเนินงานเรื่องดังกล่าว 2. ควรจะมีการเสริมสร้างความรู้ และทักษะและความสามารถในการเก็บข้อมูลแยกเพศและทักษะและความสามารถในการวิเคราะห์บทบาทหญิงชาย แก่ข้าราชการกรมประมงทุกคน โดยอาจจะจ้างผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้ฝึกอบรมเรื่องการเสริมสร้างความเสมอภาคหญิงชายให้เป็นกระแสหลักการพัฒนา (Gender Mainstreaming) แก่ข้าราชการ กรมประมงทุกคน เพื่อให้ข้าราชการ กรมประมงทุกคน เกิดการตระหนักรู้และมีมุมมองความเสมอภาคหญิงชายในการปฏิบัติงาน

ดังนั้นจากผลการศึกษาดังกล่าวทำให้เรื่องการเสริมสร้างความเสมอภาคหญิงชายให้เป็นกระแสหลักการพัฒนา (Gender Mainstreaming) ไม่สามารถเกิดขึ้นได้ในกรมประมง แต่หากกรมประมงได้ปฏิบัติตามแนวทางการเสริมสร้างความเสมอภาคหญิงชายให้เป็นกระแสหลักการพัฒนา (Gender Mainstreaming) ในกรมประมง ก็จะทำให้กรมประมงประสบความสำเร็จในการดำเนินงานในเรื่องดังกล่าว

ข้อเสนอแนะสำหรับกรมประมง ได้แก่ 1. ในเรื่องนโยบาย กรมประมง ควรจะผลักดันให้นโยบายในการเสริมสร้างความเสมอภาคหญิงชายให้เป็นกระแสหลักการพัฒนา เป็นนโยบายหลักของกรมเช่นเดียวกับนโยบายอื่น ๆ ของกรมประมง พร้อมทั้งกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ แผนงาน

โครงการ และกิจกรรม ให้มีประเด็นมิติหญิงชาย เพื่อมุ่งสู่ความเสมอภาคหญิงชาย 2. ในเรื่องกลไกกรมประมง ควรจะส่งเสริมให้ผู้บริหารด้านการเสริมสร้างบทบาทหญิงชาย (Chief Gender Equality Officer - CGEO) และผู้ปฏิบัติงานในศูนย์ประสานงานด้านความเสมอภาคระหว่างหญิงชายในหน่วยงาน (Gender Focal Point) ให้สามารถทำหน้าที่ได้อย่างเป็นจริงเพื่อเป็นกลไกในการเสริมสร้างความเสมอภาคระหว่างหญิงชาย 3. ในเรื่องการบริหารจัดการ กรมประมง ควรจะมีระบบบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ที่ดี โดยต้องมีการจัดฝึกอบรม ให้ความรู้ ความเข้าใจ อย่างต่อเนื่องและมากพอที่บุคลากร และผู้นำองค์กร จะเห็นว่า ความเสมอภาคหญิงชายเป็นเรื่องที่มีผลต่อการพัฒนาประเทศ และฝ่ายบริหารของกรมประมงควรจะให้ความสำคัญต่อเรื่องการเสริมสร้างความเสมอภาคหญิงชายให้เป็นกระแสหลักของการพัฒนามากกว่านี้ เพื่อให้ผู้บริหารด้านการเสริมสร้างบทบาทหญิงชาย (Chief Gender Equality Officer - CGEO) ตลอดทั้งผู้ปฏิบัติงานในศูนย์ประสานงานด้านความเสมอภาคระหว่างหญิงชายในหน่วยงาน (Gender Focal Point) สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีประสิทธิผล

ข้อเสนอแนะสำหรับสำนักกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว (สค.) ในกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ได้แก่ 1. ในเรื่องนโยบาย สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว (สค.) ในกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ซึ่งเป็นกลไกระดับชาติที่มีหน้าที่ส่งเสริมความเสมอภาคระหว่างหญิงชาย ควรผลักดันให้รัฐบาลกำหนดให้การเสริมสร้างความเสมอภาคหญิงชายให้เป็นกระแสหลักการพัฒนา (Gender Mainstreaming) มีฐานะเป็นนโยบาย และยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมที่มีความสำคัญในอันดับต้น ๆ ของรัฐบาล และให้รัฐจัดสรรงบประมาณในการส่งเสริมกระทรวงทุกกระทรวงให้มีศักยภาพในการเสริมสร้างความเสมอภาคหญิงชายให้เป็นกระแสหลักการพัฒนา (Gender Mainstreaming) 2. ในแง่กลไก สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว (สค.) ควรจะจัดตั้งหน่วยงานพิเศษขึ้นมา เพื่อดำเนินการอย่างจริงจังและต่อเนื่องในการเสริมสร้างความเสมอภาคหญิงชายให้เป็นกระลักการพัฒนา (Gender Mainstreaming) ในทุกกรมของทุกกระทรวง ซึ่งหน่วยงานพิเศษนี้มีหน้าที่ในการศึกษาวิจัย และเสริมสร้างศักยภาพของกรมทุกกรมให้สามารถนำมิติหญิงชายเข้าไปในระบบงานและโครงการในระดับกรมและระดับกระทรวงได้ นอกจากนี้หน่วยงานนี้ยังมีหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงตลอดจนติดตามให้ความช่วยเหลือในการการเสริมสร้างความเสมอภาคหญิงชายให้เป็นกระแสหลักการพัฒนา (Gender Mainstreaming) ของผู้บริหารด้านการเสริมสร้างบทบาทหญิงชาย (Chief Gender Equality Officer - CGEO) ตลอดจนผู้ปฏิบัติงานในศูนย์ประสานงานด้านความเสมอภาคระหว่างหญิงชายในหน่วยงาน (Gender Focal Point) สำหรับการประเมินผล ให้สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว (สค.) เป็นผู้ทำหน้าที่ติดตามประเมินผล ซึ่งสำนักงานกิจการสตรีและสถาบัน

ครอบครัว (สค.) อาจจะมอบหมายหรือจัดจ้างให้หน่วยงานด้านสตรีศึกษาในสถาบันการศึกษาในการติดตามประเมินผลก็ได้ หน่วยพิเศษการเสริมสร้างความเสมอภาคหญิงชายให้เป็นกระแสหลักการพัฒนา (Gender Mainstreaming) นี้ยังมีหน้าที่ในการช่วยจัดวางระบบการเก็บข้อมูลแยกเพศของทุกกรม ของทุกกระทรวง โดยประสานกับสำนักงานสถิติแห่งชาติ 3. ในแง่การบริหารจัดการหน่วยงานพิเศษนี้ ควรจะใช้วิธีการจัดจ้างพิเศษ เพื่อหาผู้เชี่ยวชาญอย่างแท้จริงมาดำเนินงาน ถ้าทุกกรมสามารถทำการเสริมสร้างความเสมอภาคหญิงชายให้เป็นกระแสหลักการพัฒนา (Gender Mainstreaming) ได้แล้ว หน่วยงานนี้ก็สามารถยุบสลายไปได้ ด้วยเหตุผลนี้ จึงควรใช้การจัดจ้างพิเศษด้วยอัตราค่าจ้างที่แข่งขันกับตลาดแรงงานผู้เชี่ยวชาญ เช่น สถาบันพระปกเกล้า ซึ่งตำแหน่งผู้อำนวยการ ก็มีอัตราเงินเดือนที่สามารถดึงดูดคนที่มีความสามารถมาบริหารได้

นอกจากนี้สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว (สค.)ควรจัดงบประมาณในการส่งเสริมให้บุคลากรของศูนย์ประสานงานด้านความเสมอภาคระหว่างหญิงชายในหน่วยงาน (Gender Focal Point) ซึ่งมีกรมละ 5-6 คน ศึกษาต่อในระดับปริญญาโท ด้านสตรีศึกษา ทั้งในและต่างประเทศ ตลอดจนงบประมาณในการศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับต่างประเทศ และหาผู้เชี่ยวชาญทั้งในและต่างประเทศมาให้ข้อมูลแก่ผู้บริหารด้านการเสริมสร้างบทบาทหญิงชาย (Chief Gender Equality Officer - CGEO) และคณะรัฐมนตรี ตลอดจน สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สส.) และสมาชิกวุฒิสภา (สว.) และผู้บริหารองค์กรอิสระ

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป ได้แก่ 1. ควรมีการสัมภาษณ์ผู้บริหารของกรมประมงเพิ่มเติม เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์มากขึ้น 2. เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงนโยบาย โดยเก็บข้อมูลแบบเชิงปริมาณ ซึ่งผลการศึกษาที่ได้ยังขาดข้อมูลบางประเด็น ดังนั้นการทำวิจัยครั้งต่อไปควรมีการเก็บข้อมูลเรื่องการเสริมสร้างความเสมอภาคหญิงชายให้เป็นกระแสหลักการพัฒนา (Gender Mainstreaming) ในเชิงปริมาณโดยใช้เทคนิคเดลฟาย เพื่อที่จะสามารถวิเคราะห์ข้อมูลได้อย่างละเอียด ชัดเจน และครอบคลุมทุกประเด็น 3. ควรมีการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ในหัวข้อเรื่องการเสริมสร้างความเสมอภาคหญิงชายให้เป็นกระแสหลักการพัฒนา (Gender Mainstreaming) ในกรมประมง โดยใช้แบบจำลองที่ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมในบทที่ 2 ในเรื่องการเสริมสร้างความเสมอภาคหญิงชายให้เป็นกระแสหลักการพัฒนา (Gender Mainstreaming)